

To je Novemu mestu prinesla Osvobodilna fronta!

Groze in trpljenja, ki sta ju po 8. septembru doživelova Novo mesto in okolica pod strahovlado rdečih »osvoboditeljev« po njihovem sramotnem begu pred nemško vojsko, v kratkih vrsticah ni mogoče popisati. Ljudje, ki so preživeli katastrofo dolenjske prestolnice in bile priča komunističnih zločinov, ropov in nasilij, so še vedno pod vtisom teh edinstveno groznih dni.

uradnika Vzajemne zavarovalnice iz Novega mesta, Pavliča Jožeta, višjega računskega inšpektorja z Grma, topliškega občinskega tajnika Armenija, Peroviča I., brata Mikca iz Malega Slatnika, Zajca Antonia, posetnika, Podržaja Jožeta in še nekoga, do sedaj neznanega oseba.

Ljudje, ki so se zatekli pred komunističnimi ustrahovalci v Novo mesto, s solzami v

Pogled na Florjanov trg

Tokrat prlobujemo poleg fotografij o se danjem stanju mesta še podatke o najvidnejših sadovih »osvobodilnega« boja in njegovih posledic v Novem mestu.

O razmerah v novomeški »republike« je naš list že poročal. Tokrat še mnogi Novomeščani niso verjeli ljudskim govorcem o komunističnem zлу. Novo mesto je moralno samo doživeti — kakor mnogi drugi slovenski kraji — briško preizkušnjo, in šele po tem je spoznalo zmoto.

Nad tisoč pot so ljudi, legionarjev in njihovih svojcev, se je 9. septembra zaradi izdajalske zveze generala Cerutija in slovenskih komunistov umaknilo iz Novega mesta. Zatrjevanje komunističnega vodstva o splošni amnestiji je mnoge premotilo, da so ostali na domovih v trdnici zavesti, da jim komunisti ne morejo nicesar oditi, zato tudi nič zlega storiti.

Tako prvo noč po prihodu v Novo mesto pa so komunisti že zaprli prof. Keka in nekaj drugih poštenih Novomeščanov ter jih vrgli v sodniško ječo. Po številnih nasilstvih in ropanjih so pričeli tudi z aretacijami vseh mogočih ljudi, ki so jih ob bombardiranjih pustili zaprti v ječi.

Kako so ravnali zjetnik, sa se lahko Novomeščani prepričali dne 13. septembra, ko so komunisti vadili v ječo tsnjika na novomeškem glavarstvu Vebleta. Z dvignjenimi rokami in v okrvavljenim obrazom je moraliti po novomeških ulicah. Vplil je od bolečin in klical na pomoč.

30. septembra so vse novomeške jetnike — okrog 80 po številu — odpeljali v vlažne kleti počbrane graščine Breitenau. Od tod so jih odgnali v šolo v Birčni vasi.

Nekdo, ki je kot obsojenec zbežel komunistom in bil v zaporni v Birčni vasi, priponuje o teh žalostih dogodkih med drugim:

Umor za umorom

»Pred nemško ofenzivo nas je bilo v zaporih okrog 80. Od teh so jih nekaj izpuščili. Dne 22. oktobra sem bil navzoč pri ustrelitvi graščaka Fabjančiča z Ruperč vrha. Minice Golobove in se nekoga starego moža. Ustreli so jih blizu Lakence. Pokopati oziroma zagrebšti v neko jamo smo jih morali obsojenci sami. V jami je ležalo že okrog 15 trupel in med njimi sem spoznal tudi pokojnega profesorja Keka. Fabjančičeve smrti je kriv 50 letnik Smrekar iz Birčne vasi, obsojeno pa je izvršila tovarišica Vida Rbezelj iz okolice Kostanjevice. Obsojenec je vozil iz zaporov Petrič mlajši iz Novega mesta. Na smrt obsojene so zapirali pri Bezeletu, pazili pa so nanje Tršina Lojze in Petko.«

Do sedaj je zanesljivo ugotovljeno, da so komunisti pomorili naslednje ljudi:

Žrtve v Novem mestu 14. sept.

Poleg tega so komunisti krivi smrti številnih drugih žrtv, ki so jih poslali v pogubo in v smrt, ali s svojim delom zakrivili njihovo nesrečo.

Novomeščani ne bodo do smrti pozabili žalostnih dni, ko so dan za dan spremljali na pokopališču. Med žrtvami »osvobodilnega« boja so: Poženel Fr. iz Logata, star 32 let; Lindič Jožeta, Brezovica pri Smarjeti, stara 25 let; Malovič Marija, soprga pogreb, podjetnika iz Novega mesta; Malovič Stana, hčerka, Novo mesto; Sedaj Viljem, elektromonter, star 60 let; Sedaj Katarina, žena, stara 55 let; Sedaj Ladislav, sin, star 18 let; Kolar Andrej, fin. stražnik, star 81 let; Rosenswasser Edward, zasebnik, 76 let; Klemenc Aložič, poklicni gasilec, star 27 let; Sekolec Marija, hči profesorja, stara 3 meseca; Sekolec Bogomila, žena profesorja, stara 31 let; Kiter Marija, gospodinja, stara 46 let; Kiter Milena, hčerka, stara 15 let; Mirtič Slavka, žena mizarja, stara 45 let; Mirtič Aložič, sin, star 3 meseca; Mirtič Zlatko, sin, star 11 let; Kmet Stanko, pokl. gasilec, star 33 let; Finžgar Frančiška, sam. zvanjenič, stara 50 let; Finžgar Marija, zasebnica, stara 56 let; Knot Rudolf, pisarniški pomočnik, star 66 let; Knol Zdenko, sin tiskarja, star 9 let; Sule Franc, gasilec, star 32 let; Tratin Jožko, sin banč. uradnika, star 12 let; Zaleželj Aložič, stara 19 let.

Žrtve 3. oktobra

Rus Amalija, zasebnica, stara 59 let; Gangel Jakobina, vdova šolskega nadzornika, stara 69 let; Artač Marija, žena sod. uradnika, stara 32 let; Golob Marija, bolniška služkinja, stara 28 let; Muškatela Anton, upokojene fin. kontr., star 68 let; Muškatelo Terezija, žena, stara 33 let; Logar Ferdinand, okr. glavar; Logar Aložič, žena; Logar Edita, hčerka; Kamer Lisička, učenka, stara 8 let; Kamer Lija, žena lekarinja, stara 41 let; Mavser Marija, stara 37 let; Turk Marija, stara 17 let; Dolenski Ana, stara 17 let; Turk Marija, roj. Gangl, stara 39 let; Luzar Terzija, stara 40 let; Gašperič Amalija; Gregorič Jože, umetnostni zgodovinar, star 31 let; dr. Stolfa Vera, zdravničica, stara 30 let; Kokovič Ana, žena pošt. uradnika, stara 44 let; Kokovič Metka, hči, stara 5 let; Küssel Marija, stara 40 let; Povše Milka, hčerka posestnika in župana v Mirni peči, stara 19 let; Trobec Montika, žena zidarja, stara 58 let; Trobec Iva, hči zidarja, stara 17 let.

Žrtve 21. oktobra

Malovič Mirko, mizar, star 41 let; Romih Robert, postrešek, star 67 let; Erste Janez, delavec, star 36 let; Umek I., dva neznanca;

star 40 let; Jurak Anton, dijak, star 19 let; Osredek Jože, star 20 let; Perše Aložič, star 25 let; Kumer Franc, star 28 let; trije neznanji vojaki; Jerič Aložič, star 35 let; Tičar Martin, star 39 let.

Padli junaki — borci

Ko se spominjam teh žrtv, je naša dolžnost, da se spomnim tudi junakov-borcev, ki so padli v svetem boju proti komunizmu.

Med njimi so najboljši fantje iz Krške doline, ko so se pred dvema letoma predružili legionarjem in vztrajali kljub vsem pregranjanjem.

Skupina, ki je v svojih vrstah zbrala že dva bataljona domobranov, je v številnih bojih in zmagh proti komunistom izgubila do zdaj 21 fantov.

Njihova smrt je fante še bolj strnila in jih združila v trdnem zaupanju in veri, da bodo maščevali smrt svojih zvestih priateljev in vse zločine po naši domovini.

Ti junaki so bili: 9. sept. 1943 Umek Aložič iz Hruščici; 5. okt. 1943 Rudolf Frankovič, Krško (bolnišnica); 7. okt. 1943 Martin Znidarič, Kostanjevica; 7. okt. Josip Jarc, Brezice (bolnišnica); 8. okt. 1943 Franc Bende, Brezice (bolnišnica); 8. okt. 1943 Drago Rogelj, Brezice (bolnišnica); 2. okt. 1943 Stanislav Goršek, Kostanjevica; 2. okt. 1943 Franc Pavlič, Kostanjevica; 22. okt. 1943 Josip Berkopec, Cepanje; 22. okt. 1943 Janez Znidarič, Cepanje; 22. okt. 1943 Josip Klemenčič, Celje (bolnišnica); 23. okt. 1943 Leopold Debevec, Kostanjevica; 24. okt. 1943 Aložič Levičar, Brezje; 25. okt. 1943 Franc Bakša, Brezice (bolnišnica); 29. okt. 1943 Anton Udorec, Trbovlje (bolnišnica); 29. okt. 1943 Franc Smrekar, ranjen, utonil; 16. okt. 1943 Pire Jože, roj. 1. marca 1914 v Čudiji mlaki pri Škocjanu, Per Anton, Drnovšek Milan, padli pri obrambi Novega mesta; Bohorč Jože in Zontana Ivan, ponesrečila 17. nov. 1943.

tako grozne dni, da se mnogi še danes niso odresli prestane groze in strahu.

Komunisti še vedno skušajo izvajati po vasah prisilno mobilizacijo, kateri pa se ljudje temeljito izmikajo. Tako se je zgodilo, da so komunisti hoteli mobilizirati fante v Stavški vasi, ki so jo z vseh strani obkollili, samo pri Krki ne. Toda fantov niso dobili. Prepalili so Krko in zbežali. Tako je navdušenje za »osvobodilno« gibanje na Dolenjskem.

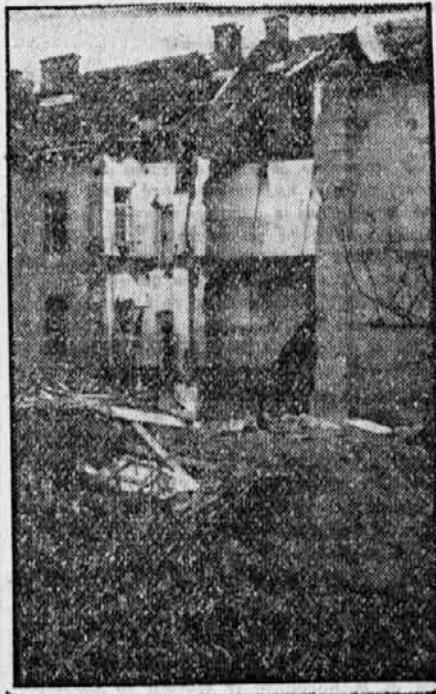
V Novo mesto prihaja dan za dan vedno več prisilnih mobilizancev, ki se prijavljajo domobranec in stopajo v njihove vrste. Komunisti se pa maščujejo nad njihovimi svojci, jih rapajo in celo pobijajo. V noči od 4. na 5. november so komunisti ubili v Orehekovi hčerki. V isti noči so komunisti porušili most pod straskim klancem pri Dol. Mokrem polju.

Izpodleteli napadi na Novo mesto

V noči od 12. na 13. november so komunisti izvedli svoj prvi napad na Novo mesto. Vdrli so do postaje Bršljin in tam začeli pri Langerju lesene barake in gospodarsko poslopje. Posebno močno so streljali to noči Smihel-Gotna vas-Kandija. V Gotni vasi so postavili strojnico v zvonik in z njimi streljali v postojanko na Grm. Strelnjajo je doseglo višek med 10. in 11. uro ponoči. Po ostrem protinapadu so se morali umakniti proti Skrjanemu in v gozd.

Na drugi strani mesta pa so domobranci izvedli izpad proti St. Petru in po bojih so kmalu odstigli na teren. 13. novembra zvečer je komunistična krogla smrtno zadela aktivnega letalskega narednika Drnovška Milana iz 8. čete. Padel je na položaju na Drski. Fantje so se pri napadu sijajno držali.

Po teh neuspehih so komunisti 14. novembra poslali v Novo mesto »parlamentarca« iz

V ženski bolnišnici je našlo smrt 16 ljudi

Posebno boli komuniste to, da se je v Novem mestu prijavilo čez tri sto domobranci prostovoljev, iz Trebnjega in Žužemberka, berka po jih je prišlo okrog pet sto.

Tudi jih silno boli, da jim uhačajo stvari v vedno večjem številu. 15. novembra se n. pr. na Drski predal domobrancem Novomeščan Jerman Franc, po poklicu tatenik. Na koncu in z orožjem je prijezel k domobrancem.

Prav v teh dneh, ko so razmerje narekovalo najstrožje izpolnjevanje vojaških in policijskih predpisov, je zaradi sumljivega gibanja okrog vojaških postojank padlo nekaj oseb, ki se niso ustavili na klice: Stoj! Zaradi teh neuspehov so komunisti divjali po vseh in se znašali nad nedolžnim ljudstvom. Med njihovimi tolpmi vladala nevolja, zlasti zaradi prehrane. Ljudje že sami nimajo ničesar, zato jim ne morejo ustreši niti pod grožnjo s kopitom.

Skrb oblasti za Novo mesto

Razumljivo, da po vseh takih dogodkih v Novem mestu življenje še ni prišlo na stari tir. Oblasti, ki so zaupale v najtežjih časih vodstvo novomeške občine novemu županu dr. Zdravku Kalanu, imajo mnogo skrb in dela. General Rupnik, predsednik pokrajinske uprave, je za prvo pomord dal mestu in okraju milijon 100.000 lir. Iz tega fonda so prejeli plačo tudi uradniki, ki so bili zadnjo mesecem brez vsakih dohodkov.

Občinski urad se zdaj nahaja na Trdinovi cesti onkraj mosta. Za prehrano mesta je oblast ukrenila vse potrebno.

Poleg drugih težav ima občinska uprava mnogo skrb in razvijajo vodovod. Sele pred tednom je dobilo Novo mesto elektriko, prej pa so se Novomeščani zadovoljili s svečami in petrolejkami.

Bučne vasi: 8-letnega Zagorčevega Frančka

Po tem otroku so pod častno besedo sporobili, da se ob vdaji ne bo nikomur nič zgodilo! Novomeški domobranci besede »vdajajo« po poznanje. Med njimi so tudi mnogi, ki so učeli iz komunističnih ječ, v katerih so jim pokojni profesor Kek, Grilc, Sonec, Verlič in drugi kazali pismena potrdila, da so amnestirani, pa le ležijo njihova trupla pri Birčni vasi.

Celotne skode v Novem mestu in v okolici sploh ni mogeo ugotoviti, tako velika je. Komunisti so n. pr. v času, ko so se mnogi Novomeščani umaknili iz Novega mesta, izropali mnogo trgovin in obratov, skoraj do golih sten. Tako so na pr. odnesli iz Medicove trgovine za okrog 8 milijonov lir bižiga; trgovino Kastello so oropali za okrog pet milijona lir; prav tako obe lekarini in druge trgovine ter obrati. Docela so opienili Krajevo knjigarno, iz njene tiskarne pa odpeljali vse stroje in zaloge papirja, tiskarnike in drugega blaga.

Najvidnejši sledovi »osvobodilnega« boja so na železniških postajah, ki bodo še leta in leta pričeli, kako so komunisti pod kričo »osvobodilnega« boja načrtno uničevali slovensko narodno premoženje.

Najavljamo le najvažnejšo škodo: samo na nepremionih je v Novem mestu okrog 40 milijonov lir škode. Komunisti so v Mestni hranilnici odnesli 1.900.000 lir gotovine, v Ljudski posojilnici 146.000 lir, v mestni blagajni 26.000, v Prehranjevalnem uradu 32.000 lir, na železniški postaji okrog 100.000 lir uradne gotovine itd.

Celotne skode v Novem mestu in v okolici sploh ni mogeo ugotoviti, tako velika je. Komunisti so n. pr. v času, ko so se mnogi Novomeščani umaknili iz Novega mesta, izropali mnogo trgovin in obratov, skoraj do golih sten. Tako so na pr. odnesli iz Medicove trgovine za okrog 8 milijonov lir bižiga; trgovino Kastello so oropali za okrog pet milijona lir; prav tako obe lekarini in druge trgovine ter obrati. Docela so opienili Krajevo knjigarno, iz njene tiskarne pa odpeljali vse stroje in zaloge papirja, tiskarnike in drugega blaga.

Prave slike o gospodarski škodi v Novem mestu še ni mogeo podati. Potnik, ki jih opravki zadrži v mestu, se lahko prepriča, da je škoda ogromna, tako ogromna in obširna, da je v kratkem času ne bi moglo ugotoviti niti največnejše gospod. komisije. V mestu in okolici so komunisti odpeljali skoraj vso živilino, živež, obliko itd. Vse to jim seveda ni služilo, kajti na svojem sramotnem begu z bogatljivevo so morali blago pogažati.

Prave slike o gospodarski škodi v Novem mestu še ni mogeo podati. Potnik, ki jih opravki zadrži v mestu, se lahko prepriča, da je škoda ogromna, tako ogromna in obširna, da je v kratkem času ne bi moglo ugotoviti niti največnejše gospod. komisije. V mestu in okolici so komunisti odpeljali skoraj vso živilino, živež, obliko itd. Vse to jim seveda ni služilo, kajti na svojem sramotnem begu z bogatljivevo so morali blago pogažati.

Na vabilo so domobranci odgovorili s krogli in bombami. Poizkus napada na mestu je komuniste draga veljal. Padlo jih je na desetine. Pri Grnu je padel med drugimi komunistični poročnik Kroneger, pri Smihelu pa Tratar Anton.

Tudi v uradih je redno poslovanje otakojeno, ker so komunisti odvlekli skoraj vse stroje in drugo potrebno opravo.

Trenut

Pisma nam in vam

Cenjeni »Slovenski dom«

Bila sem zadnjih v neki trgovini ter doživela nekaj, kar bi bilo morda le dobro, če bi priobčili med vašimi »Pismi nam in vam«. Bilo je takole:

V trgovino je stopila revna ženska, že precej v letih, najbrž mati več otrok, saj je dva imela tudi s seboj: enega je držala v naročju, drugega pa za roko. Oba sta bila dokaj slabo oblečena in videti precej premražena. Ženka se je boječe obrnila takoj k precej prodajalki in prosila, če bi lahko dobila en navaden krožnik. Prodajalka se je osrta, in ko je videla, da je v bližini šef in da je tudi slišal, po kaj je žena prišla, je zmajala z glavo in odvrnila tisti revni ženici: »Ni mogče, mama, saj veste, da je zdaj vsa roba pod zaporo.« Ženica je še nekoliko slišala v prodajalko, a tedaj jo je pristopil k njej šef sam in odločno zavrnil, da ji je kar zapri: »Saj ste slišali, da teh stvari zdaj na smemo prodajati. Saj arzumete po kranjsko, ne!«

In ženica je sklonila glavo in žalostna odšla.

Se sem se nekaj minut zamudila v tisti trgovini in si zbirala neke slike, ki jih tudi tam prodajajo, da bi si eno kuivila. In ko sem si jo nazadnje le izbrala in se hotela iti k blagajni, da poravnam račun, stopi v trgovino gospodku običejna doma. Vedla se je, kakor bi bila v teži trgovini doma. Se zmenila se ni se ne za prvo, ne za drugo, prodajalko, čeprav tedaj nista bili zaposteni s strankami, pač pa odhitela naravnost k šetu, ga ljubezni pozdravila, mu pomežnikila ter precej potihom dejala: »Kak boljši servis bi rada, gospod, veste, kaj finejšega. Priateljica se poroči, po bi ji rada dala kakšno darilo.«

Gospa, kar izvolite z menoj, boste pa pogledali, če imamo kaj za vas, je silno prijazno odvornil in že sta izginila oba nekam vzad, očividno zato, da ne bi kdo videl, kaj bo tista gospa kupila, oziroma kaj ji bo trgovce prodala.

Sklenil sem zunaj pred trgovino nekako počakati, zakaj radovedno sem bila, če bo ona doma res dobila tisti servis, ki je prišla ponj, da ga podari svoji prijateljici za poroko. Čakala sem skoraj četr ure, nazadnja pa le pričakala. Gospa je prišla iz trgovine s težkim, za takšno domo kar pretežnim zavirkom. Ni se niti osrta, če je kdo gleda, pač pa brž odhitela domov, čeprav jo je zavitek kar vlekel na desno stran.

Tako je torej, sem si mislila: Za ono revno ženico, ki je prišla z borno oblečenima in premraženima otrokom v trgovino po krožnik, po navaden krožnik, veljajo predpisi o zapori nad prodajo s porcelanastimi izdelki, za to domo v kožku, ki je prišla po servis, da ga podari svoji prijateljici za poroko, pa vsi ti predpisi ne veljajo. Lahko si jih je bila skoraj četr ure izbrala ter si nazadnje kupila tiste, ki ji je bil najbolj všeč. Trgovec ji je bil razkazal svojo zalogo, ker je vedel, da ne bo zginal, temveč plačala, kolikor bo rek. In tisti servis bo dala svoji prijateljici ne morda zato, ker ga nujno potrebuje, temveč, ker je pač naveda takšna, da ji je za poroko treba nekaj dati. Ona revna ženica, ki ima doma morda pet ali še več otrok, pa ni dobila niti navednega krožnika, da njeni otroci ne bi jedi vsi iz enega!

Sklenita sem, da v tisto trgovino ne bom na nikoli več. Ne bi namreč rada, da bi me sprejeli ne na prvi ne na drugi način. Ne bi rada, da bi mi prodajalka rekla: »Ni mogče, mama, saj veste, da je zdaj vsa roba pod zaporo, takšen kažuha pa tudi nimam, da bi me sprejel celo šef tiste trgovine sam in me povabil.« Gospa, kar izvolite z menoj, boste pa pogledali, če imamo kaj za vas... Vaša braška.

—

Spoštovani gospod urednik!

Naj napišem v tem pismu Vam in vsem pošteno mislečim Slovencem nekaj vrstic o OF in njenih pristaših.

Bilo je po razkazu Jugoslavije. Takrat sem hodil v peti razred gimnazije. OF je kot redina narodna stranka postavila v vsak razred po enega ali več računarkov, ki so ali pobirali denar (mislim, da so ga več ko polovicu porabili zase), ali pa delali propagando z letaki ali z mazanjem sten z napisimi komunističnimi vsebinami. Tako je ta ali oni OFar kmalu pridobil skoraj večino razreda za komunistične nazore, in le nekaj nas je postalo res poštenih v zavednih Slovencih.

OFarski »stvarški« je zahteval praznovanje bivalih narodnih praznikov ter je imel po navadi tudi govor, svedeč sestavljen čisto v komunističnem duhu. Ker sem spoznal, kam spresaco to, sem se uprl, in oklical si me za izdajalca.

Nekdaj pa mi je bilo vse te propagande le že malo preveč, in »stvarški« sem povedal, kar mu je šlo. Čakal pa me je (priškočil so mu na pomoh še drugi) prepetati in se pri tem ni osiral, kam je padalo. Odslej so me imenovali samo že »Judas.« Sel sem se pritožit k ravnatelju, ki bi mi bil zelo rad pomagal, a zaradi ovira, ki so jih delali badogljevci, ni mogel. Rekel mi je le: »Potripi, bo že boljši.«

Tako je bilo nekaj časa naprej, a jaz se nisem v nisem hotel ukloniti tež komunistični skupini v razredu. Glavnega komunista so nekoč res zaprli badogljevci, a kaj je pomagalo, ker pa je prišel na posredovanje z boljših in zanesljivih krogov spet na svobo.

Bili pa so tedaj na naši šoli že drugi rušilečki reda in pravice. Tudi ti so v glavnem skoraj vse podpirali in širili komunistično propagando. Bili so to komunistični profesoři. A takoj moram reči: vse čast in hvala onim profesorjem, ki so nas, pošteno slovensko mladino, razumeli ter komunizem že takrat obsojali. Tisti pa, ki so s svojo besedo širili populni komunistični nauk med nas, niso prav niti manj kriti sedanjih strahov po naši slovenski deželi kakor tisti, ki sta krvavi slovenski posel dejansko opravljajo.

Imeli smo v našem razredu profesorja, ki nam je pri zgodovinskih predavanjih razlagal začetno komunizem v tujini in pri nas doma. Ker je pošteno in odkrito govoril, se je seveda hudo zameril. OFarjem in brž so mu začeli očitali, da dela »propagando za belogradiste«.

Sredinstvo v našem primorskem življenju, njegove posledice in njegova krivda

Gorica, novembra.

Čuden čas rodil čuden pojav. Sredinstvo je vprav tak čuden pojav našega prečudnega časa. Jasno opredelil, kaj je sredinstvo, je težko. Samo se ponaša, da je glvanje. V resnici je v nem malo razgibanja; zato bi ga morda bolje imenovali zadržanje, gledanje, miselnost.

K slati sredini spada, pri nas nekaj gospodov, duhovnih in svetih, ki hočejo biti v vseh naših vprašanjih, kulturnih in političnih, na sredini. To je njihov program in njihovo geslo.

»Na sredini česa« bi se človek vprašal. To je že teže povedati in najbrž so oni sami glede tega v zadregi. Ampak to niso ne de, to je postranskega pomena. Dobili so pa od zgoraj ukaz, da morajo ostati na sredi, da se ne smejo za nobeno ceno kompromitirati, da morajo ostati »čisti«, da se morajo »obrnliti« za boljše čase, in vratijo z obudovanja vredno pokornostjo na sred: vedno, povsod, za vsako ceno, z vsemi močmi, na vse pretege.

V sredinstvu samem ni nobenih močnih in izrazitih idej, ki bi mu tvorile program in kazale smer. Pač pa najdemo v njem dve zanimivi sestavini, ki nam marsikaj razložita na tem, če vse zanimljivem pojavit našega primorskoga življenja, in ti dve stavevili skrb za kožo in čisto navadna, banalna demagogija ali blaštanje za popularnostjo. To sta glavna nagiba vsega sredinskega gledanja in počenjanja.

Sredina je seveda relativen pojmom, ki nujno zahteva dve skrajnosti: levo in desno. Kdor je na sredi, ima izredno težko položaj: neprenchoma mora loviti ravnovesje in skrbno paziti, da ne bo hodil v dva cepla.

Sredina je nekako v duševnem razpoloženju avtomobilskoga vozača, ki mora vedeti svoje vozilo po ravni cesarski cesti in budno paziti, da se ne začeti v strmlju na levu ali strmoglavi v prepad na desn.

Ko se je sredina pojavila v našem življenju in razvila svoj bojni prapor, je naša priljubljenost paleto: na skrajnji levici brezkožni in protinarodni komunizem — na skrajni desnici pa zdrav in odločen protokomunistični odporn na slovenski narodni in katoliški podlagi; nad vsem pa tako zvezni okupator.

Za sredino je bila stvar izredno mučna in nerodna: kakšno stališče zavzeti, da bo res na sredi? Kako razpeti svoj šotor, da ne bo visel na levo ne na desno?

Eno jih je bilo takoj od začetka jasno: boj ne moremo in ne smem posesti, ker ne lahko sumažemo, in kompromitiramo. Spet je bilo jasno drugo, da se z desno ne smejo vezati (dasi bi bilo prav za prav tam nihov mesto, če so katoličani in Slovenci)... ker tako pač zahteva visji ukaz in ker bi potem sploh ne bilo več zlate srede. Na sredi pa je treba ostati za vsako ceno, ker popravil.

To so napisali ljudje, ki se ponašajo, da so katoličani in da samo oni pravilno razumejo nauk o krščanski ljubezni; napisali na račun katoliških duhovnikov in laikov. Sedaj je lahko vsakomur jasno, zakaj so bili naši najboljši ljudje od komunistov na smrt obsojeni, zakaj so pod zlatinskim krogom morali pasti možje kar krov Ivo Bric.

Sredini vseh teh groznih krivlje do sedaj se niso popravili. Ali se zavedajo, da so načela morale tudi zanje obvezna? Kako se vse to strinja s krščansko ljubezno oz. s krščansko pravčičnostjo? Ali se to pravil, nasprotnika ljubiti, z njim milo ravnat, kar razumeti...?

Sedaj pa si oglejmo, kakšne odnose je imela sredina do druge, levičarske skrajnosti. Človek bi priskoval, da bo tudi takoj nastopila kot »zla sredina« z največjo odločnostjo in odrezovostjo.

In pa v tisti sredini res zlata, je treba odkloniti obo skrajnosti. Samo kakot?

Levici bi že kako odklonili, je pač komunistična. Ampak kako za vraka odkloniti slovensko-katoliško desnico in pri tem še ostati katoliški Slovenec?

Pa si je izmisli bistra glava! Stvar je zelo preprosta: desno je treba prikazati kot izdajalsko in vprašanje je rešeno.

In res, človek bi kar ne mogel verjeti. Začelo se je po naši deželi podio in umazano, obrekovanje in klevetanje naših najboljših ljudi. Z največjo rasfinančnostjo in preračunanostjo so lovili vsako priliko: tu so vrgli besedico, tam zbudili dvom zoper tega lajka, zoper onega duhovnika, češ da ima »sumljive zvezze z oblastmi. Zgodilo se je celo, da je slovenski duhovnik slovenskemu duhovniku vrgel v obraz: »Vi ste narodno nezanesljivi! Tako, so ustvarjali in gradili »zlatu sredino.« Ce je pa kdo koga popadel zaradi laži in obrekovanja, je oni vse gladko tajili, zanikal, so ročili in klečali pred koncu, ker so bili vse neločljivi, da je med njimi mnogo nobe datil odveze. Komaj sedaj se zavedajo sodbe, ki jih čaka, a je že prepozno, da bodo zavrnati.

In da bo ta sreda res zlata, je treba odkloniti obo skrajnosti. Samo kakot?

Levici bi že kako odklonili, je pač komunistična. Ampak kako za vraka odkloniti slovensko-katoliško desnico in pri tem še ostati katoliški Slovenec?

Pa si je izmisli bistra glava! Stvar je zelo preprosta: desno je treba prikazati kot izdajalsko in vprašanje je rešeno.

In res, človek bi kar ne mogel verjeti. Začelo se je po naši deželi podio in umazano, obrekovanje in klevetanje naših najboljših ljudi. Z največjo rasfinančnostjo in preračunanostjo so lovili vsako priliko: tu so vrgli besedico, tam zbudili dvom zoper tega lajka, zoper onega duhovnika, češ da ima »sumljive zvezze z oblastmi. Zgodilo se je celo, da je slovenski duhovnik slovenskemu duhovniku vrgel v obraz: »Vi ste narodno nezanesljivi! Tako, so ustvarjali in gradili »zlatu sredino.« Ce je pa kdo koga popadel zaradi laži in obrekovanja, je oni vse gladko tajili, zanikal, so ročili in klečali pred koncu, ker so bili vse neločljivi, da je med njimi mnogo nobe datil odveze. Komaj sedaj se zavedajo sodbe, ki jih čaka, a je že prepozno, da bodo zavrnati.

In pa v tisti sredini res zlata, je treba odkloniti obo skrajnosti. Samo kakot?

Levici bi že kako odklonili, je pač komunistična. Ampak kako za vraka odkloniti slovensko-katoliško desnico in pri tem še ostati katoliški Slovenec?

Pa si je izmisli bistra glava! Stvar je zelo preprosta: desno je treba prikazati kot izdajalsko in vprašanje je rešeno.

In res, človek bi kar ne mogel verjeti. Začelo se je po naši deželi podio in umazano, obrekovanje in klevetanje naših najboljših ljudi. Z največjo rasfinančnostjo in preračunanostjo so lovili vsako priliko: tu so vrgli besedico, tam zbudili dvom zoper tega lajka, zoper onega duhovnika, češ da ima »sumljive zvezze z oblastmi. Zgodilo se je celo, da je slovenski duhovnik slovenskemu duhovniku vrgel v obraz: »Vi ste narodno nezanesljivi! Tako, so ustvarjali in gradili »zlatu sredino.« Ce je pa kdo koga popadel zaradi laži in obrekovanja, je oni vse gladko tajili, zanikal, so ročili in klečali pred koncu, ker so bili vse neločljivi, da je med njimi mnogo nobe datil odveze. Komaj sedaj se zavedajo sodbe, ki jih čaka, a je že prepozno, da bodo zavrnati.

In pa v tisti sredini res zlata, je treba odkloniti obo skrajnosti. Samo kakot?

Levici bi že kako odklonili, je pač komunistična. Ampak kako za vraka odkloniti slovensko-katoliško desnico in pri tem še ostati katoliški Slovenec?

Pa si je izmisli bistra glava! Stvar je zelo preprosta: desno je treba prikazati kot izdajalsko in vprašanje je rešeno.

In res, človek bi kar ne mogel verjeti. Začelo se je po naši deželi podio in umazano, obrekovanje in klevetanje naših najboljših ljudi. Z največjo rasfinančnostjo in preračunanostjo so lovili vsako priliko: tu so vrgli besedico, tam zbudili dvom zoper tega lajka, zoper onega duhovnika, češ da ima »sumljive zvezze z oblastmi. Zgodilo se je celo, da je slovenski duhovnik slovenskemu duhovniku vrgel v obraz: »Vi ste narodno nezanesljivi! Tako, so ustvarjali in gradili »zlatu sredino.« Ce je pa kdo koga popadel zaradi laži in obrekovanja, je oni vse gladko tajili, zanikal, so ročili in klečali pred koncu, ker so bili vse neločljivi, da je med njimi mnogo nobe datil odveze. Komaj sedaj se zavedajo sodbe, ki jih čaka, a je že prepozno, da bodo zavrnati.

In pa v tisti sredini res zlata, je treba odkloniti obo skrajnosti. Samo kakot?

Levici bi že kako odklonili, je pač komunistična. Ampak kako za vraka odkloniti slovensko-katoliško desnico in pri tem še ostati katoliški Slovenec?

Pa si je izmisli bistra glava! Stvar je zelo preprosta: desno je treba prikazati kot izdajalsko in vprašanje je rešeno.

In res, človek bi kar ne mogel verjeti. Začelo se je po naši deželi podio in umazano, obrekovanje in klevetanje naših najboljših ljudi. Z največjo rasfinančnostjo in preračunanostjo so lovili vsako priliko: tu so vrgli besedico, tam zbudili dvom zoper tega lajka, zoper onega duhovnika, češ da ima »sumljive zvezze z oblastmi. Zgodilo se je celo, da je slovenski duhovnik slovenskemu duhovniku vrgel v obraz: »Vi ste narodno nezanesljivi! Tako, so ustvarjali in gradili »zlatu sredino.« Ce je pa kdo koga popadel zaradi laži in obrekovanja, je oni vse gladko tajili, zanikal, so ročili in klečali pred koncu, ker so bili vse neločljivi, da je med njimi mnogo nobe datil odveze. Komaj sedaj se zavedajo sodbe, ki jih čaka, a je že prepozno, da bodo zavrnati.

In pa v tisti sredini res zlata, je treba odkloniti obo skrajnosti. Samo kakot?

Levici bi že kako odklonili, je pač komunistična. Ampak kako za vraka odkloniti slovensko-katoliško desnico in pri tem še ostati katoliški Slovenec?

Pa si je izmisli bistra glava! Stvar je zelo preprosta: desno je treba prikazati kot izdajalsko in vprašanje je rešeno.

S. S. V ANDINE:

Skrivnostni zmaj

5

DOSEĐANJA VSEBINA:

V jezeru na Stammovem posestvu v Inwoodu skrivnostno izgine Montague, eden izmed gostov, ki so se sli po domači zabavi pri Stammovih tja kopat. Hišni prijatelj Stammovih, Leland, obvesti o dogodku polic, narednika Heatha, ta pa po ogledu na kraju samega in po površnem zasiščanju udeležencev tiste zabave okrožnega polic, načelnika Markham, Montaguejevo izginjenje se mu zdi sumljivo že zato, ker za Montaguejem ničke preveč ne žaluje, razen Montaguejeve zaročenke Berenike Stammove.

Opolnoči, dobro uro po tem, ko je Montague izginil v jezeru, se že odpeljejo k Stammovim Markham, Heath in Philo Vance, sloviti junak Van Dinejevih kriminalnih povestei, ki je po dosegli čisto neobičajnem postopku razvralj če precej najzagonetnejših zločinov. Začne se takoj zasiščevanje. Leland podrobno popiše, kako je bilo, preden je Montague izginil, karakterizira pa tudi vse, ki so se udeležili tiste zabave pri Stammovih. O igralki Rositi Steele pove, da je Montagueju, preden se je pognal v vodo, dejala: »Upam, da te ne bo več na površje.« Po njegovem mnenju Montague ni bil vreden Berenike.

Med zasiščevanjem vstopi Rosita Steele, nahruli Leland in mu očita, da je on krv Montaguejeve smrti; Montagueja je sovražil, ker je bil tudi sam zaljubljen v Bereniko, policijo pa da je obvestil tudi samo zato, da sum ne bi letel žensko. Leland jo mirno zavrne, češ da je histerična.

Po Markhamovem mnenju v tem primeru ne gre za kak naklepni zločin, saj je vendar Montague sam predlagal, naj bi se šli kopat. Vance pa ga zavrne, da se človek pri preiskavah ne sme opirati zgolj na logiko, pač pa da mora računati s presenečenji. Hočejo zasiščati nato Stamma in njegovo sestro Bereniko, a hišni zdravnik dr. Holliday odstreljuje, če dr. Stamm že vedno ni čisto prisenben, ko se ga je tisti večer tako hudo naskril, Berenika pa da se tudi še ni opomogla od živčnega napada, ki ga je dobila, ko je Montague nadenad brez sledu izginil.

Vance privoli v to odložitev njunega zasiščevanja, in dr. Holliday odide ter takoj nato nekam telefonira.

IV. POGLAVJE.

Prekinitev.

Nedelja, 2. avgusta, ob 11.35.

Markham je globoko vzduhnil, kakor da se dolgočasi, in jezno očini Vanceja z očmi. »Si zdaj si? Ni se mogel zdržati tega izraza, še enkrat predlagam, da pojdimo domov.«

»E, dragi moj Markham!« je ugovarjal muhasto ter si prizgal novo Régie. »Ni-kdar si ne bi odpustil, če bi zdaj odšel domov, ne da bi se prej seznanil z gospo mo. Adamovo. Častna beseda! Kaj tebi ni prav nih tam, da bi jo spoznali?«

Markham je kar plhal od jeza, a vseeno je vdal in spet sedel.

Vance se je obrnil k Heathu.

»Pokažite hišnika, gospod narednik!«

Heath je naglo odšel in se brž spot vrnil ter privadel s seboj hišnika. Bil je to mož kakih petdeset let, nizke postave in rejen ter gladkega in okroglega obraza. Njegova oči so bile drobne in prebrisane, nos pa top in potlačen. Ustnico so bile pri kraju rezane navzdol tako, da so imele v celoti obliko nekakega polkroga. Možakar je nosil svetlo lasnijo, ki se mu ni prav nih prilegal, ter tudi ni mogla prikriti, da je mož plesast. Njegova službenega oblike je bila potreba temeljite krtače, perilo, ki ga je imel na sebi, pa tudi še daleč ni bilo čisto. Tudi na obrazu tega človeka se je razovedala neka nezmožljivost in osabljivost.

»Slišim, da se imenujete Trainor,« ga je navororil Vance.

»Da, gospod.«

»Dobro, Trainor, zdi se, da je vse to, kar se je nočoj zgodilo, le nekaj sumljivo. Načinko okrožne uprave in jaz sva prišla sem, da stvar razjasniva.«

Vance je nepremično in z živim zanimanjem zrl v možkarja.

»Ce smem izraziti svoje mnenje, gospod,« je pritrdir Trainor z nečim falzatom, »vam povem, da je bila vaša domislica, da ste prišli sem, oddlčna. Človek nikoli ne ve, kaj utegni tičati za temi skrivnostnimi dogodki.«

Vance je privzagnil obrvi.

»Torej je po vašem mnenju to skrivnostni dogodek? Nam lahko poveste kaj takšnega, kar bi nam ugotoviti bili v pomoci?«

»Na žalost ne, gospod! Možakar je pri tem prevezelo dvignil glavo. »Ne vem nideška takšnega. Zahvaljujem pa se vam za čas, ki mi jo izkazujete s tem, da me zasiščite.«

Vance je napeljal pogovor drugam:

»Dr. Holliday nam je povedal, da je imel gospod Stamm nočoj hud alkoholni napad, od gospoda Leland pa sem tudi zvedel, da je gospod Stamm ukazal novo steklenico whiskyja, ko so vsi drugi odhajali dol k jezeru.«

»Da, gospod. Prinesel sem mu nov pokal njemu tako dragega škotskega buchanančana... čeprav vam morem v svojo razberenitev - ce se amem tako izraziti - priznati, da sem bil res korajzen, ko sem gospodu Stammu povedal, koliko je bil že čez dan popil. Toda on me je nahrul, da sem predzren. Jaz pa sem potem pomisli sam pri sebi: »Vsak človek steč obožuje svoj strup,« a kaj takšnega... Ni bilo odvisno od mene - ce si prav razlagam - ali naj se pokorm gospodarjevim ukazom ali ne.«

»Gotovo, gotovo, da ne, Trainor. Prav zares vas ne bomu dolžili, da ste kriji, ce se

ga je gospod Stamm tako nalezel, se je posali Vance.

»Hvala, gospod. Lahko pa povem, da je zadnje tedne gospoda Stamma nekaj zelo onesrečilo. Bil je budo vznemirjen. Pretekli četrtek je celo pozabil ribam dat hrano.«

»Da, res ga je moral nekaj zelo moriti! In potem ste vi, Trainor, poskrbeli, da ribe v četrtek niso trpele gladu, net!«

»Ah, seveda, gospod. Ribe imam zelo rad in tudi one mene, če se smem kar sam povaliti. Res, zelo pogosto govoriva z gospodarjem o tem, kakšno skrb je treba posvetiti nekaterim najredkejšim vrstam rib. Brez njegove vednosti sem naredil neke klemične poskuse z vodo, da bi ugotovil, kakšna je za ribe primernejša, bolj kislal ali pa bolj slana. Na svojo odgovornost sem dodal nekoliko več lugastne soli v tisto vodo, kjer imamo ribo *scatophagus argus*. Od tedaj, gospod, so se ribe počutili mnogo bolje.«

»Tudi meni se zdi, da *scatophagus* bolj prijaja voda, ki vsebuje več soli, je pripomnil Vance in se veselo nasmehnil. »Toda pustimo za zdaj to. Bodite tako ljubezni v povejte gospo Mo. Adamovi, da bi radi videli, če pride sem v salon.«

Hišnik se je priklonil in odšla, če nekaj minut pa je že prišla v salón ženske majhne in oblike postavke. Lili Mc Adamova je morala biti stara že kakšnih štirideset let, v ujetem oblačenju in vedenju pa je človek kaj brž lahko videl njeno brezupseno prizadevanje, da bi bila mlajša. Bilo pa je na njej tudi nekaj trdrega, cesar ni mogla skriti. Videti je bila Mc Adamova čisto mirna, ko je sedla na stol, ki ga je ponudil Vance.

Vance je na kratko razložil, kdo smo in po kaj sm oprivali tja. Zelo zanimivo pa se mi je zdadelo, da je vse to ni prav nih premetnilo.

»Zmeraj je bolje,« je začel razlagati Vance, »če se malo razložijo takšne vrste žaloigre, pri katerih veli, ki so jim bili priča, nekaj sumijo. In zdi se, da imajo številne priče Manistiquevega izginjanja hude pomisleke glede tege.«

Ves njen odgovor je bil v hladnem in pričakovanim nasmehu.

»Imate vi kakšne dvome o tem, gospo?« jo je mirno vprašal Vance.

»Dvome! Kakšne dvome? Pa res ne vem, kaj hočete s tem reči.« Govorila je blistavo in starokopino. »Montague je zatrudno mrtev. Ce bi bil izginil kdor koli drugi, bi bil lahko stvill, da se je pred nami samo posali. Toda Montague ni bil žaljivec. Na zlasti ni imel nobenega smisla za žale. Jih tudi ni razumel.«

»Vi ste ga poznali že dokaj let, če se ne motim.«

»Ža preveč let, je odvrnila, in zazdedo se mi je, da je v teh njenih besedah nekaj grekoga.«

»Rekli so mi, da sta začeli kričati, ko ste videli, da se ni več ne prikaže iz vode.«

To je bilo otroško, je smehla se priponnila, pri mojih letih res malo žudno.«

Videti je bilo, da je Vance začel posvetati svoji cigaretai veliko pozornost,

»Pa morda v tistem trenutku le niste pričakovali mladeničeve smrti!«

Gospa je skomignala z rameni, njene oči pa so bile drobne in prebrisane, nos pa top in potlačen. Ustnico so bile pri kraju rezane navzdol tako, da so imele v celoti obliko nekakega polkroga. Možakar je nosil neko grenkobo, a želeta sem si je kakor mnogi drugi.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali v jezeru?«

Priprija je oči, z njenega obraza pa se je bralo, da ni tako nebrizna, kakor je hotela pokazati.

»Res se ne spominjam, kaj sem iskala,« je odvrnila. »Verjetno sem motila jezersko površino. Mar ni bilo to čisto naravno.«

»Seveda je bilo. Saj vendar vsak nekaj želite gledati v vodo, kadar kaže plavač izgine pod površje, ne res? Toda nekdo je imel vtiš, da vašega vedenja ne bi smeli prispevati kakšnemu naravnemu nagibu in da ste gledeč z vodo, na pečino na nasprotju nekaj drugim.«

»Zelo zanimivo,« je pomrmaril Vance. »Toda zakaj ste potem, ko je Montague izginil, tako pozorno gledali

Med knjigami in pisatelji:

Marija Vera v „Normanskih junakih“

Ljubljana, 21. novembra.

Henrik Ibsen ni umetnik zunanjih velikopoteznosti in sijaja. Celo njegova mla-destna zgodovinska drama z znameni nibe-lunškimi osebami nima tistega pridihu ro-mantike in herojskega, kakršnega bi dobila skoraj pri slehernem drugem dramatičnem. Ibsen je mojster človeške notranjosti. Nje-govi junaki so veliki predvsem v ljubezni in sovraštvu, v strasti in odpovedi, sicer pa realistični ljudje današnjih dni. Ta Ibsenova poteza se mi zdi kaj značilna, kajti vajeni smo, da nam pisatelj herojske epopeje predstavlja zunanjost velikane, duševno pa neredkorat slabice, ali v najboljšem pri-meru nežive in nedognane robote s prožlom izven sebe ali pa kvečemu v lastni stremljivosti.

Pri Ibsenu je ta stremljivost dosledno izdelana in psihološko utemeljena, kajti ravno ta je gonilo vseh Normanskih junakov. Na eni strani nam je prikazal brezmejno odpoved v deželnem glavarju Oernulfu, na drugi strani pa najbrezbarnejšo strast v njegovem rejenku Hjörðisu. Hjörðis je ženska izrednih duševnih sil, hkrati pa tudi motor Normanskih junakov, kakor jih je videl Ibsen.

Hjörðis se je v deklinskih sanjah zaholjalo največjega junaka Sigurda za moža. Ker ji je to spodeljelo, ni odnehalo prej, dokler si ni učela razvidjanega srca z maščevanjem. Padali so junaki, ko jih je s slepo strastjo izigravala drugega zoper dru-goga ter jih pehala v smrt. Niti najsilnejšega hudočestva se ni ustrelila, samo da bi jo privedio vsaj za pedjan bliže ljubemu. Ko pa je spoznala Sigurdrovo poštenost in silo odpovedi, pred katero je klonila vsa njena zapečljiva moč, ga je bila pripravljena ubiti in povrh še sebe, da bi se mu tako vsaj za posmrtno življenje na vek pridružila. Njena tragična zmota — bila sta različne vere — ji niti v tem ni naklonila zmage.

Druga izrazita poteza te demonske ženske je njen vodilo: »Spoprijemala se bom z vsakim, ki me nejši od mena!« Ta strast — po svoji naravi bližji moški kot ženski — prav za prav ni daleč od prejšnje, kajti prepletata se v usodni medsebojni poveznosti. Ce bi Hjörðis ne bila tako slepo in moško stremljiva, bi se najbrž zadovoljila ob preprestju moža, kmetu Gunnarju, ali vsaj ne bi hlepela po zmagi nad najsilnejšim moškim, pomorskim kraljem Sigurdrom. Tudi ta slepa želja po spopadu z vsakim mogočnejšim od sebe je njenia tragična značajska poteza, ki roditi najbridekši sad.

Skozi vso drama, na videz pomaknjeno v deseto stoletje, se prelepa ta rdeča nit. Ob zgodovinskih dogodkih junaska preteklosti se nam razvije problem neizpolnjene ljubezni, doživet in podan docela sodobno. Ibsen se je torej zatekel v preteklost samo po zunanjosti, srč pa mu je bila ista, kakor pri vseh poznejših stavribah. Namesto publega herojsvja in prazne nabrekosti je napoklju grmado realističnih vprašanj človeške notranjosti; ob nenavadnih rešitvah teh problemov zrasto Normani res v junaku.

Naj bo dovoljeno, da namesto ocene zelo upoštevam, da je napisal samo nekaj o tem.

Ena skupina igralcev — med njimi je prvačila Marija Vera kot Hjörðisa — je pravilno doumela Ibsenov slog, kot izrazito notranjost slog. Moram reči, da je tudi meni — in z menoj mogoče še komu drugemu — blizu takoj pojmovanje severnjakov. Na zunaj so trdni, kamnitni, negibni, človek bi jim skoraj prisodil neobčutljivost in topot, toda poglej jim dušo in srce! Morje čustev in vihar naklepov, struna, dovezeta za najrahlejši dotik, občutljiva za sieherni tresljaj. Marija Vera nam je ustvarila tako se-vernjakinjo. Na zunaj je bila dostenjstveno mirna, kraljevsko vzvišena nad nizko penjanje vsakdanjih ljudi, v resnici pa šejo najsilnejših strastih. S svojo umetniško močjo, s sposobnostjo podoživljanja vseh odtenkov ljubezni in sovraštvu se je tako rekoč igrala z neslutnimi vzgibi in značajnimi potekami. Koliko skrivnostnih pogledov v Hjörðisino notranjost nato je nudila ta ve- lika umetnica! Pa moram zapisati, da se je

le redkokrat odločila za silovitost v govoru in za viharno zunjanjo kretnjo. Umetnišina moč je bila v njeni herojski zadržanosti in umetniški zamolčanosti prenekaterih odgovorov, ki pa so se nam prav zaradi tega tem živeje zavrtali v dušo ter nas parali, parali še potem, ko se je Drama že zdavnaj zapisala na nam.

Prav to bi rad povedal. Umetnik se mora znati brdati. Kdor pove preveč, je klepetulja, je dolgočasnež, je rokodelec. Umetnost umetnine je premognokdaj v njeni zamolčanosti. Umetnik naj bi se zavedal, da nima pred seboj klade, ampak človeka z dušo in telesom, z občutjem in znanjem. Kako slikar ne sme z naturalistično natancnostjo izdelati naslikanih predmetov do zadnje podrobnosti, če noče biti rokodelec in veren drug fotografiske kamere, tako se manj igralec. Zadnjo skrivač morata znati ova zamolčanja in jo same dati zasiutiti. Če pa sta — recimo slikar in igralec — pripadnika naturalističnega dojemanja in podajanja zadnjih skravnosti v svojem zunanjem izrazu in oblikovanju, potem morata vsaj v izbiri motiva, v patini občutja ohraniti tisto vtičenost, ki jo uživalci pričakujejo od umetnine. Kajti jasno mi je, da mora uživalce ob umetnosti sodelovati, biti mora ob njej prost, pa vendar hkrati čarobno vezan v umetnikove spone, ves ukljenjen in uklet v njegovo moč. Naturalizem se je moral izpeti še same zato, ker ni poznal in priznal čara zamolčanosti in prikritosti. Mogoče je ena izmed bistvenih potez velikega umetnika prav ta, da ujame tisto pravo razmerje med tem, kar da, in tistim, kar da samo sluttiti, kar samo nakaže, v resnici pa zamolči. Marija Vera Hjörðis je bila tak: premognokrat je močala, pa nam prav s tem tem prepridljiveje odkrivala svojo dušo in svoje srce.

In še zaradi nečesa je potrebno to brzjanje v ustvarjanju. Kljub vsemu je namreč treba povsod misliti na dojemalce — pri gledališču pa še prav posebej. Zavedati se je treba, da v dvorani ne bo sedel samo drugi jaz umetnika, veren odsev njegovega pojmovanja in dojemanja, njegovega daru in znanja, temveč da bo tam polno posameznikov z lastnim mišljencem in občutjem. In vsem tem in vsakemu posebej mora znati ta umetnik dati vse. Ker pa umetnik ne more biti hkrati potisočerjen, ampak je kljub svojemu poslanstvu samo eden, mora znati igrati na človeške duše in jim v nebitvenih stvarih puščati svobodo. La tako mu bo uspelo, da si jih bo pritegnil in omrežil ter vse uklenil za tisto, kar je res bistveno in nujno. Hjörðis Marije Vera je v vsakem gledalcu zavala polno in tako, kot si jo je zamislila umetnica, dasi smo jo posamezniki mogoče v podrobnosti različno doumeli.

Toliko o duševnem brzjanju umetnika. Poznamo pa tudi zgolj zunanje brzjanje. Te najosnovnejše načelo ekonomije nam pove zlato resnicu, da je treba s čim manjšo

energijo ustvariti šim več. In še le kdo, se umetnik ne sme istrošiti in izčrpati. Se po-sebej pa ne igralec! Kaj ni kar kvarjenje umetnine in umetniškega uživanja, če vidis, da se ti igralec — živi nosilec iluzije — resnično opija, resnično zabáda, resnično utruja do smrti? Zame — in mogoče še za koga, ki mu ni posebno povšeči naturalistično pojmovanje umetnosti izpred štiridesetih let — je tako igranje izrodek in ne-smisel ter prej podobno neumetniškemu di-lematizmu kakor resnični plemeniti umetnosti. Marija Vera se ni niti za trenutek spozabila na to raven, ampak je bila vsekodobno umetnica — igralka.

Ob uprizoritvi Ibsenovih Normanskih junakov sem bil vesel, da premoremo Slovenci tako velike umetnice, kakor so Marija Vera, Ukmarjeva in Vladimir Skrbinské, hkrati pa mi je bilo hudo, da se nekateri kljub občutni nadarjenosti ne morejo iztrgati neumetniškemu naturalizmu in objevom. Umetnik mora imeti dar trezne in zdrave samopre-sje, zato naj se vsak sodi in presodi sam.

— om —

Začetek koncertne sezone v Ljubljani

Letošnjo koncertno sezono smo začeli brez hrupnih priprav in kar naenkrat je bil tu I. simponični koncert velikega radijskega orkestra.

Na prvem koncertu je orkester izvajal Mozarta, in sicer Simfonijo št. 39 v Es-duru, dve ariji iz opere »Figarova svatba« s sodelovanjem sopranistke Valerije Heyhalove in Haffner — Serenado.

Gleda na lanskem orkester je človek občutil precejšnjo razliko in praznino. In večina je prila koncert še z občutki in spomini na lanske koncerte. Morda je bil kdo razčaran, toda tudi novi orkester je zmožen, da nam bo dal letos lepe in kvalitetne stvari.

V začetku se novi orkester ni mogel prav ogreti. Tako v drugem stavku Andante (Rondo) se je občutno ogrelo ob solističnem vložku, ki ga je odigral violinski virtuoz Rupel z veliko precnostjo, mirom in doživetjem.

Na splošno bi o ponedeljskem koncertu in orkestru rekli, da so bile violine malo prešibke in je dirigent pustil preveč prosti roke drugim gospodam.

Največ užitka pa je človek imel gotovo ob dveh arijah, ki jih je zapela operna pevka Valerija Heyhalova. Je velika pevka in igralka. Pri njej sta petje in dramatična tako povezani in se objemata tako tesno in prisrčno, da si brez obeh Heyhalove ne moremo mislit. Pevko je Heyhalova, tako do-gnana, da se pri tem primarnem vprašanju

Ustvarjanje umetnostnih spomenikov v Sloveniji: dragocena stara freska v gradu Tolsti vrh, ena najstarejših posvetnih slik te vrste pri nas. (Iz začetka 16. stoletja.)

za vsakega pevca človek sploh ne ustavlja. Pa ne zato, ker smo jo navajeni in jo po-znamo. Vsak, ki jo prvikrat vidi in sliši, ve, da je velika pevka in igralka, da je velika umetnica.

Pri njej človeka bolj zanima druga plat. Njeno notranje zorenje, njeno notranje do-gnanje, tisto, kar daje lepemu tonu veljavno

in življenje, tisto, čemur brez posebnega tehtanja pravimo: to je umetnost. In tem je veljava Heyhalove. Njena rast se ni usta-vila ob lepem tonu ali visokem c-ju.

Program je trajal dobro uro in to je ravno nekako prav za večer lepega muzici-ranja in poslušanja.

Dirigiral je M. Sijaneč.

„OBISK“ št. 7-8-9

Izšla je št. 7-9 Ilustrirana družinska mesečnika »Obisk«, ki s svojo pestro in zanimivo vsebino kar sill človeka, da se vsede in ne konča pred, da ga do konca prebere.

Ta številka se je spominila dveh naših kulturnih delavcev. Enega, ki je za vedno odložil pero, in drugemu, ki ga imamo še med seboj: »Lee Faturjev in Ivana Preglja.« Obisk kaže v slikah podobno Faturjeve od zibelke do groba, Ivanu Preglju pa je posvetil naslovno stran in pričel njegovemu žrtvi: »Gospoda Matije zadnji gost.« Critica je opremljena z dvema jedkanicama Rika Debeninka in s sliko pisatelja »na poti.«

Pesnik Severin Salij je prevedel Raoul Ponchon poskočno pesem »Zivela voda« in je tako ustregel abstinentom, pijancem se pa tudi ni zameril, ker je pesnik zelo pa-metno napisal, da mora biti na svetu voda in vino. Ilustriral jo je M. Sedej. Dr. Stane Mikuž je bralek osvežil spomin, marsikom pa prvikrat pokazal podobe dveh naših velikih slikarjev Jurija in Janeza Subica s člankom: »Mojsra iz Poljane,« in pričal njuno delo s številnimi slikami. Dr. Tine Debeljak je napisal zanimivo zgodovinsko kozerijo: »Trije pesniki treh narodov in dve sestri.« Mirko Šćipalec te s svojo humoresko: »Casnikar Bobek« prijetno zavaba, critica J. M. »Mamilio in rezisko« pa zanimivo popisuje, kako in s kakšnimi občutki lezed pod nož, tako, da začne se tebe ščipati. Kako so včasih operirali, ti povedo slike, ki spremljajo critice in gotovo nobenega ne mikra, da bi operirali pred 1. 1846. Članek Marijana Juvana: »Svetbeni običaji rastlin in Ludvika Potokaria: »Kako žuželke love in more.« sta dve krasni nasprotji, ki nas povede-va in rojstvo in kako trd je boj v naravi

za obstanek. Iz člankov vidimo, da je tudi v naravi kakor v človeškem življenju naj-višja dobrina življenje. Miklavž Kurat je zbral zanimive podatke in primerjave o »Lepi Vidici, ljudski mistični podobi, ki je zanimala literate in znanstvenike. Nikolaj Jelenko je napisal črtico: »Pograjec Tone in njezina« v slika, kako načelno varuje svojo zemljo in zanjo umira. Spomni se, koliko Pograjčevih Tonetov in njegovih varuhov in umira za našo zemljo in jo braní pred razbojniki! Tugomir Tory opisuje v članku »Iz letalske tehnike« razvoj podvožja za letala. A. Strojnik pa nas v članku »Elek-troni prikazujejo nevidni svet« pelje v skri-nostni svet fizike. Drago Ulaga je priobčil zelo zanimivo »3000 let staro športno poro-čilo«, ki pravi, da se zunanjina oblike športa da danes v bistvu ni spremeni. Tudi včasih so bili vročekrni, tudi včasih si sodniki niso bili vedno edini, tudi včasih so tekmovalci mislili na to, kako bi koga okoli prinesli in se niso preveč ozirali, ali je to fair ali ne. Končno so se ljudje navelličali gledati, da je bilo le predolgo. Ce so šli pit, ne pove. Marjan Gorjur je napisal »Intermezzo«, Janez Kopac C. M. pa »Učenost in misijon, ki nam osvetjuje čele misijonarja z umetniške strani, njegov pome-vo in vrednost. Jaklik Helena je napisala »So-sedi,« zgodbo, ki je značilna za današnji čas in prikazuje zdolgočasene ljudi meščanskih krogov, ki jim je pojem lepega in doma-čega družinskega življenja španška vas. V članku »O ljudeh, ki jih muke mikajo,« vi-dimo zanimive slike o tistih, ki jim ne škodi-va prehod.

Poleg tega ima številka mnogo drugih zanimivih slik in raznega drobiža.

za stalno čiščenje umetnosti ter tlačenje desetin in desetin pisateljev, katere so imeli za krivocev. »Tolstojanec, ki mu je zbral zanimive podatke in primerjave o Lee Faturjevu in Ivani Preglji.«

Rolland je hranič lep privid o idealizirani Rusiji, ki je ni, ter je bezal pred vsem tistem, kar bi lahko skazalo njen obris. To je bila tolažba njegovi starosti in odeja, s katero si je grel duha.

Najbrž je čutil najino razočaranje nad tem, da ni vprašanja pogumno načel. Ko sva ga v mraku pozdravljala, mi je svojo nežno roko položil na ramo ter tiso dejal:

»Moram pobijati zlo, ki je bolj blizu in večje.«

A to ni bila razloga, temveč opravičevanje.

Zapustila sva Villeneuve potro, Romain Rolland ni imel nobenega čarobnega opravila. Zivelj je od varanja samega seba, kakor sleherni ameriški turist, ki je kupil listek v sovjetskem potovalnem uradu.

Ko je leto za tem obiskal Rusijo ter so ga slavili ter poveličevali, sem pazljivo prebiral njegove besede. Spuščal se je v po-cessno oboževanje vsega, kar je sovjetsko, in sicer v slogu tretjerazrednega turista, ki govoril v listu »Moscow Daily News.«

V Rusijo sva šla v prepričanju, da so na svetu dobre in slabe diktature. Zapustila sva je v prepričanju, da braniva absolutistično načelo, če braniva njo. Dokler Rolland, Shawi in Barbussej oduševajo politične umore, izgone v mnogič, unicevanje človeškega dostojanstva, podpirajo te načine povsod in zaradi vseh vzrokov. Vsa-ka druga misel je sofizem in hinavčina.«

Grad Tolsti vrh, zdaj uničen.

Podoba Romaina Rollanda

Fred kratkim je v Sveti umrl francoski pisatelj Romain Rolland, eden izmed književnih in kulturnih malikov evropskega levičarsko usmerjenega razumnosti. Ta slo-

ves si je pridobil ne toliko s kakovostjo svojega književnega dela, katero v glavnem zastopa obširna zbirka romanov pod naslovom »Jean Christophe«, kakor s tem, da je kot književnik bojevit stopal na politična ter zagovarjal z vsemi silami »progresivno,« to je levičarska gibanja po vsem svetu, zlasti pa njihov utemeljitelj symbol — boljeviški Rusijo. Bil je dolga leta njen — dobro plačani — gost, in je grozo, bedo in stisko človeškega življenja, telesnega in duhovnega, v Rusiji poznal, ali pa bi jo lahko poznal na lastne oči.

Toda četudi si je Rolland na prapor svojega umetniškega in drugačnega udejstvovanja zapisal geslo č

III. poglavje.

Nevaren tekmeč.

Primer Tatarova.

V noč na 11. marec je v hotelu Bristol v Petrogradu, in sicer v sobi št. 27, prišlo do strahovite eksplozije, ki je hudo poškodovala poslopje, zdrobila okna blizu cerkev sv. Izaka ter vso cesto pokrila z razbitinami.

Tako je končal Schwitzer, potem ko so mu drug za drugim spodelili vsi poskusi za atentate na velikega kneza Vladimira, carjevega strica, na generala Trepova, na pravosodnega ministra Muravjeva in celo na carja, ki ga je Leontjeva sklenila ubiti na dvornem plesu, kamor je bila povabljena.

Zaradi te eksplozije so prijeli vse člane skupine, ki jo je vodil Schwitzer, med njimi tudi Leontjev, ki je v svoji hiši skrivala pekienske stroje in drugo blago. Spodletel je tudi naklep za umor guvernerja v Kijevu in Boržiščanskemu je ondši doletela enaka usoda kakor druge tovarise.

Prvo razdobje v delovanju »bojnega odska«, kakor ga je bil obnovil Azev, se je sicer končalo z mogočnim uspehom, saj so si morile lahko zapisali v dobro enega ministra in enega velikega kneza, kar je nedvomno prineslo revolucionarni stranki novega ugleda. Hkrati je pa bila tudi uspeh po drugi strani za »bojni odsak« porazen, zakaj ti umori so zahtevali toliko izgub med člani, da je bil odsek zdaj prav za prav unesen.

V Rusiji je ostala samo Dora Brilliantova, edini član, ki je bil uvelj policijski. Boris Savinkov se je po umoru velikega kneza umaknil v Ženevo ter se tam dobil z Azevom. Ko so v jeseni leta 1904 Savinkov in tovarisi odpotovali v Rusijo, Azev ni šel z njimi ter se je izgovarjal, da je truden, izberen in da ni za nobeno rabo. Zaradi tega je ostal skozi v Pariz.

Prvi vzrok pa, da ni maral v Rusijo, je bil strah, da ga ne bi zdaj, ko je »bojni odsak« pripravljal tri zelo važne umore, razkrinal. Potem bi bilo njegove dvojne vloge, dvojnega življenja in dvojnega zasebnika konec.

Dozdaj smo bili navajeni v Azevu gledejti hladen in nič čustveni strol. Zdaj se nam nenadno razodene, da je tudi človek, zekaj strah čuti.

Za zdaj je ta strah samo nejasen občutek, ki ga je v njem vzbudil nagn po obrambi. Morda se je mož kdaj, ko je bil sam, zamisli nad tem, kako čudno je njegovo življenje. Pri tem ga je nujno moral preblisiti občutek, da je njegov položaj nestanoven, občutek, da mora prej ali sledi priti do poloma.

Renčen je, da ta položaj ni mogel trajati, zakaj ni bilo prav nobenega razloga za to. Azev si ni mogel delati utvar o tem, kako se bo vsa reč končala: policija naj izblikne samo besedo, kak zavist tovaris, naj prinese obtožbo z dokazi, pa bo konec.

V tem strahu je treba iskati razlage za njegovo vedenje med pripravo in izvedbo atentatov v Moskvi. Ni se premaknil niti, ko so v Rusiji že izbruhnile stavke, demonstracije in upori in bl on tedaj moral biti na mestu, če se je imel za poglavljaj vseh revolucionarjev.

Sicer je vedno govoril, da je njegovo mesto tam, kjer tovaris iz »bojnega odsaka« tvegajo življenje, toda prav ti tovarisi so mu odsvetovali, da bi hodil tja, če da je njegovo življenje za gibanje predlagoceno.

Na take besede se je vedno vdal, da si se je delal, da to storil le nerad.

Vendar ni ta čas bil brez dela. Pripravljal in preskrboval je potrebskine za pekienske stroje in orožje za oborožitev množic.

Januarja so ga tovarisi poslali v Bolgarijo, kjer sta že bila dva druga revolucionarji, katerima so macedonski vstasi pomagali kupovati in izdelovati bombe.

Azev je svojo nalogo v Bolgariji slajno izpolnil, hkrati pa je poslal svojemu političkemu predstojniku in delodajalcu Ratajevu občirne in zelo natančne poročila.

Prav kmalu nato je policija prijela nekega Vendeljapina, enega izmed dveh zaupnikov, ki ju je stranka poslala v Bolgarijo. Prijeli so ga tisti trenutki, ko je hotel vse.

Ko je Savinkov po umoru velikega kneza Sergija dopovelj v Ženevo, je tam dobil tudi Azeva. Začelo se je veseljanje in proslavljanje uspehov in Azev je od Savinkova hotel do zadnje podrobnosti natančno zvedel, kako se je vse zgodilo in kakšen je položaj v Rusiji.

V Ženevi je bil tedaj tudi sloviti pop Gapon, ki je 22. januarja peljal delavske množice v Petrogradu pred carja, pa so kazki streljali manje. Gapon je zaradi tega postal malik množice. To mu je zlezlo v glavo in je mislil, da je poklican za kdo ve kakšnega vodnika in preroča.

Gapon prej ni pripadal nobeni stranki, zato pa se je začel imenovati socialist. In se je hotel pridružiti socialistični revolucionarjem. Pot mu je utiral Rutenberg.

Ta človeka sta zastopala misel, da je zdaj treba pognati v nastop ruske množice.

Stranka je njun predlog sprejela in sklenil so, da bodo tako ustavnili za to poseben odsek, ki naj bi ga vodil Rutenberg. Dali so mu nalogo, naj v Petrogradu uredi zaloge orožja in strelcev, tudi že blaga moral krasiti iz vojaških skladnic, ter da naj razširi oboroževalno organizacijo na vso državo.

Rutenberg je takoj odpotoval v Rusijo, Gapon pa je šel v London. Savinkov je odšel v Nico, kjer je zvedel, da je nekaj finški časnikar ponudil milijon frankov za

G. Pešner:

Dvojno življenje Evna Azeva

20

organizacijo revolucionarjev v Rusiji. Ta denar so zbrali njegovi prijatelji v Ameriki.

Osnredni odbor revolucionarne stranke je ponudil sprejet, in sicer s pogojem, da bo od tega denarja dobil sto tisoč frankov območni odsek.

V istem času so v Ženevi sklicali zborovanje, na katero si je zlasti prizadeval Japan. Vsi so soglašali, da je treba začeti oboroženo vstajo, ki naj privede do »popolne preureditev ruskega cesarstva po republikekskih in demokratičnih načelih na podlagi splošne, neposredne in tajne volitve«.

Azev je o vseh teh stvareh občirno obveščal Ratajeva. Poslal mu je celo prepis zapisnika zborovanja in poročila o vstajah, ki so jih pripravljali na ruskem podeželu. Sporočil mu je tudi imena ljudi, ki so v ta namen hodili v Rusijo.

Ko je izpolnil svojo dolžnost do policije, se je začel spet zanimati za »bojni odsek«. Ker je videl, da je zdaj, ko je prišlo milijon frankov iz Amerike, denarja na pretek tudi pri revolucionarjih. Je sklenil, da bo znova postavil na noge tudi odsek ter mu dal nove naloge.

Pozneje so ugotovili, da je ta denar, ki naj bi bil izviral iz Amerike, v resnici prihajal od Japonske, s katero je bila Rusija v vojni...

Od stare revolucionarne garde je bila v Rusiji ostala samo Dora Brilliantova, edini član, ki je bil uvelj policijski. Boris Savinkov se je po umoru velikega kneza umaknil v Ženevo ter se tam dobil z Azevom.

Ko so v jeseni leta 1904 Savinkov in tovarisi odpotovali v Rusijo, Azev ni šel z njimi ter se je izgovarjal, da je truden, izberen in da ni za nobeno rabo. Zaradi tega je ostal skozi v Pariz.

Prav vzrok pa, da ni maral v Rusijo, je bil strah, da ga ne bi zdaj, ko je »bojni odsak« pripravljal tri zelo važne umore, razkrinal. Potem bi bilo njegove dvojne vloge, dvojnega življenja in dvojnega zasebnika konec.

Tam je bil Azev. Vlil je občirno obveščal Rutenberga. V VIII, ki so jo najeli za svoje delo, je Louriejeva nastopala kot sovračica.

Silberberg je bil star pet in dvajset let. Studiral je v Moskvi, še bolj pa na tistem vsemiljaku, skozi katero so šli vsi russki teroristi: v Sibiriji.

Tem ljudem sta se takoj pridružila Štefanija in Rutenberg, katerega so pa kmalu potem prijeli, ko se je hotel vrnil v Rusijo.

Ko so »bojni odsek« obnovili, sta Azev in Savinkov pripravili spored za delo. Ubili so namernavali Kleighelsa ter generala Trepova, pa se jim to ni posrečilo.

Konec julija je Azev v Nižnjem Novgorodu sklical sejo, katero so se udeležili tudi novi udje »odske«. Med njimi je bila tudi Ana Jakimova, hkrati nekoga popa, ki je bila znana po tem, da je sodelovala pri enem izmed atentatov na carja Aleksandra II.

Dvema prevratnikoma so naročili, naj ubiljeta, guvernerja v Novgorodu Unterhergerja, pa tega nista storila, ker so v določenem trenutku vsi zarotniki opazili, da jih policija nadzoruje.

Prvi, ki je zaradi tega zagnal hruske, je bil Azev, ki je bil komaj dobro prišel v Pariz. Potem so jo pobrisali vse, drug za drugim.

Savinkov se je po neštetih zgodah in nezgodah posrečilo, da je dobil zavetje pri nem prijatelju na Flinsku.

Zdaj je bilo jasno, da je policija zarotnikom in teroristom na sledu in da se je vrgla na lov za njimi.

Naslednji dan je v Ženevi iz Petrograda prišel član tamošnjega krajevnega odbora Helzne. Ta je povedal, da je Azev že v tujini in da je prav tiste dni Rostovski, eden izmed vodilnih članov stranke, dobil od neznanega Slovaka plomo, ki vsebuje hude obtožbe proti Azevu in Tatarjevu.

Plomo se je glošilo:

»Tovariš! Stranki groži velika nevarnost!«

Dva pomembna vohuna jo izdajata.

Eden izmed njiju, neki T., se je spomljal vrniti v Irkutsko. Pridobil si je popolno zaupanje Tlutevja, je izpodnesel naklep Barikova proti Ivančki, ovadil policiji tovaris, Franco, Nikolajeva, Veita, Starinkoviča, Lionoviča, Suholjiva in dosti drugih.

Naznanil je tudi Jakimovo, ki je ušla ječi, pa so jo potem zasedli po Odesi, po Moskvi, Nižnjem Novgorodu in Petrogradu, kjer so jo najbrž tudi prijeli.

Drugi vohun se je pred kratkim vrnil iz tujine. Gre za nekoga inženirja Azjeva, Juša, ki se imenuje tudi Valjuki. Izdal je policiji vse o zborovanju v Nižnjem Novgorodu in o atentatu na tamošnjega guvernerja. Naznanil je v Moskvi Konopljanjkova, Vedenjapina, ki je prinesel dinamit, somova in Samari. Ilegalna Cerdina v Kijevu in »shabec«, ki je zdaj skrit v Samari pri Rutenbergu.

Vohuna imata zaznamovanih še dosti žrtev. Zaradi tega ju morate spoznati. Zadri tega so tudi mi obračamo na vas.

Kot pošteni ljudje in kot revolucionarji storite vse, kar vam svetujemo, toda bodite previdni, zakaj upoštevajte je treba, da niso znani vse vohuni in da za dosi stvari še nismo.

To pismo tako unljite, ne preplsujte ga in tudi ne izpisujte iz njega. Ne povejte nikomur, da ste ga dobili, pač pa zaupajte njegovo skrivnost v vsebino Breškovski ali Potapov, ki je zdravnik v Moskvi, ali Malinov, ki je tudi v Moskvi, ali Pribiljovu, če

pojde iz Petrograda, kjer ga zalezujojo vohuni.

Govorite na štiri oči s kom izmed njih ter se zlasti izogibajte pisemnih sporočil.

Clovek, ki ga boste o tem obvestili, bo moral nastopiti sam, ne da bi povedal, da ta obvestila prihaja iz Petrograda.

Treba je ukreniti vse, da se opozore ti, ki so jih vohuna poznata. Illegajc naj se podvijajo, da pridejo izpod nadzorstva vohunov in naj se ne kažejo po krajin, kjer so preblivali prej.

Tehniko je treba spremeni takoj ter vodstvo zaupati novim ljudem.

Vse, kar je pismo očitalo, je bilo res.

V ruskem notranjem ministru je bilo prislo do nekaterih važnih sprememb. Lopuhina so odstranili takoj po umoru velikega kneza Sergija, na njegovo mesto je prišel potem nasprotnik Peter Ivanovič Raškovski, ki je bil v nekaj letih od navadnega skrivnega agenta prišel do poglavjarja skrivne politične obveščevalne službe v tujini.

Ko je v juliju postal Trepov namestnik notranjega ministra, se je položaj Raškovskega ojačal na hudo skočno. Tluti, ki jih je bil v nekaj letih od navadnega skrivnega agenta prišel do poglavjarja skrivne politične obveščevalne službe v tujini.

Brezimmo pismo je na člane glavnega odbora globoko učinkovalo. Stevilne aretacije in preiskave v zadnjih časih so dokazovale, da je vohun ne le res med njimi, temveč da mora biti prav v oskrbi stranke.

Takoj po prihodu Savinkova je Gotz zbral nekaj članov stranke — Minorja, Černova in Tlutevja, da bi se o stvari posvetovali in kaj sklenili.

Pismo bi sicer lahko bila politička spletnica, toda dejstva v njem so bila resnica.

Toda kakor da bi se bili zmenili, so bili Azev in Rutenberg, Azev je bil v Štefaniji, kateri je bila vodilca.

Ta je zdaj začel hati, da policija ne bi razkrinala njegove dvojne igre. Zaradi tega je izdal Savinkova. Brščkovska stranka in tvojstvo je zadržala moral služiti.

Azev se je zdaj začel hati, da policija ne bi razkrinala njegove dvojne igre. Zaradi tega je izdal Savinkova. Brščkovska stranka in tvojstvo je zadržala moral služiti.

Še tisti večer je Azev odpotoval v Štefanovo.

Spremljal ga je uradnik iz policijske službe v tujini Mednikov. Sel je z njim, da je vohun nekaj dosti denarja, tako da je to vzbujalo sum že prej. Ko so ga vpravili v tem, da je denar dobil od nekega Černoluvškega.

Tatarov se je tedaj bil v Parizu. Glavni odbor je sklenil poslati tja Argunova, da bi zadevo raziskal.

Argunov je predlagal, naj preiskavo raztegnejo tudi na Azeva, toda ta misel se je vsem zdeli žaliva.

Cernoluvški je zanimal, da bi bila Azev v Štefaniji, da bi bila vodilca.

Ko se je Argunov vrnil, so naročili Černov, Savinkov, Tlutevnu in Backu, naj raziskujejo dalej. Zasilili so Tatarova, ki je po dolig izgovoril le priznal, da je vohun nekaj raziskoval.

Odbor je razdelil takole:

»Ker je Tatarov varil tovarise, ker je imel naložno prileteti Savinkova, Azevjevega najstnega in najvažnejšega sodelavca pri vseh revolucionarnih umorih.

Tod obre obdržal tudi na Azevu, ker je Azev prišel s policijo prepozna.

Ko se je vrnil v Petrograd, je takoj zavejalo pismo, ki je vsebovalo

Preiskovalni odbor je po doligih sejih dognal:

1. da je Tatarov vedel vnaprej za zborovanje revolucionarjev v Novgorodu;

2. da je vedel za naslov Ivanovske, preden so prišeli;

Knoblehar - veliki božji in zemski popotnik

V založbi »Ljudske knjigarnice« je nedavno izšla pomembna knjiga o našem največjem misijonarju, velikem svetniku in velikem Slovencu, ki jo je vzorno spisal dr. Franc Janklič. Pisec je pregledal in predelal obširno in raztreseno gradivo, ki mu je moglo priti v roke, ter nam oral pristno in polnokrvno podobo tega čudovitega moža, ki ga je božji klic popeljal daleč tja v temne in nevarne afriške pragozdove. Posebna zasluga piščeva je, da nam je dal modern življenjepis, ki upošteva vso božjo in človeško plat velikega misijonarjevega življenja, to pa vse na podlagi trdnih zgodovinskih in zemljepisnih dejstev ali vsaj najbolj pametnih razumskih zaključkov. Ta ko je treba sestavljati življenjeksi mosaik mož, to je prava metoda!

Ravno po tej metodi smo namreč dobili najlepše — in kar je daleč bolj važno — najbolj resnične življenjepise tvorcev božjega in zemskoga. (Tu bi samo za primer omenili življenjepis arškega župnika, ki ga je napisal v imenitatem, tudi v literarnem izbrusenem slogu abbé Trochu.) Tako knjigo bo moral vzeti v roke tudi današnjí, že po naravi in pod vplivom modernega okolja k sklepki nagnjeni biale, ki bo takoj začutil, da nima pred seboj življenjepisa stare vrste, prepletenega z legendarnimi pajkčinami in navdihnjenega z neiskreno vnenim oboževanja in pobozovanja.

Iz te knjige smo ponatisnili odlomek, ki morda za Knobleharjevo podobo ni ravno značilna, vendar pa svoji zanimivosti ustreza namemu našega lista.

Kot predstojnik novega misijona bi bil Knoblehar rad spoznal njegovo ozemlje in prebivalstvo. Rad bi bil vedel, na kakšen način in kako daleč se more priti v slobodne dežele črncev. Zelel je dognati, kje bi se dale ustanoviti misijonske postaje. Pa tudi kot znanstvenik se je zanimal za te neznane kraje. Sklenil je torej potovati po Belem Nilu. Vsek november, ko začne pihati polletni severnik, je hartsunki upravitelj Suda posiljal več ladij z vojaštvom proti jugu, da oskrbi egipotsko-sudansko vojaške in trgovske naselbine z vsem potrebnim. Z ladjami so se petali tudi trgovci, ki so pod njegovim pokroviteljstvom zamenjavali steklene bisere, najbolj priljubljeni okras črncev, za slonove okle. Knoblehar si je pod zelo trdlimi pogoji izposodil od mošahmedanskega trgovca potrebnih denar, vzel od hartsunkega upravitelja jadrnicu z moštvo v najem in si najel zanesljivega Berberinca za njenega vodnika. Ime mu je bilo Sulejman Abu Zaïd. Pri gojenjih je pustil o. Kajetana Zaro in enega jezuitskega redovnega brata ter se z o. Pedemontom in Vincom ter nekaj služabnikov odpeljal 13. novembra 1849 ob dveh popoldne proti jugu. Turški in arabski trgovci so neradi videli, da gredo misijonarji z njimi, ker bodo marsikaj zvedeli o njihovem ravnjanju s črnimi. Vsega skupaj je bilo 7 ladij. Znanstveni spremjevalci Ismail-paše, kakov Werne, D'Arnaud (Darnó), Thibaut (Tibó) in Sabatier (Sabatjé) so proučili Bell Nil daleč dol do 4. stopinje. Njihovi zapiski so pa bili v marsičem netočni. Knoblehar jih je popravil, pa tudi prišel po reki nekoliko dalje.

Kako je Knoblehar potoval?

Prvo med je močan severnik gnat visoke valove; ladje so se zihale, vendar so se dobro spali. Zjutraj je bilo tako hladno, da so se morali ogniti s plasči. Ladje so šle druga za drugo. Knobleharjeva ladja, ki je bila okrašena z avstrijskim orlom, je pa kmalu prehitela druge, ki so imele na jamboru turški polumesec. Zvečer so se ustavili ob gozdu mimo. V tih noči so se silzali krikli Štorček. Ladjarji so pell svoje otočne pesmi, katerim se je tuleno hujen z drugega brega dobro prilegal. Tisto noč so prvič zagledali ozvezdje Južni križ, ki se vidi samo v južnih krajih. Drugo jutro ni bil severnik več tako močan. Desni breg, ki je vseskozi višji kakor lev, je porasel z gostimi gozdji mimo. Ovajalke z lepimi listi jih plezajo ob debilih. Tu in tam je bila zemlja obdelana.

Oblast Egipta je takrat nehala na levem bregu pri 13. stopinji in 20 minut, na desnem pa pri 12. stopinji in 10 minut severne širine. Na levem bregu bivajo nato preko poldruge stopinje arabski Bákara, na desnem pa čez več kot tri stopinje črni Dinka. Otoke Nila so pa poselili Siluki. Bákara in Dinka so v tistem času pasli svoje črde

v notranjosti dežele, kjer je bilo po deževni dobi dovolj vode. Obala je bila zapuščena, do 28. novembra na njej skoro niso videli žive duše. Pač pa so jih prišle pozdraviti prve opice s sivorjavo dlako in črničimi obrazki.

Dne 15. novembra ob dveh popoldne so ladje ustavile pri pristanišču Wad Seiaj. Popravljali so vrvi, jadra in vesla in kupovali nove zaloge. Eden ladijski vojakov je zgolj za zabavo zaščil zamorsko kraljevino.

Naši življenjepisi tvorcev božjega in zemskoga, ki ga je božji klic popeljal daleč tja v temne in nevarne afriške pragozdove. Posebna zasluga piščeva je, da nam je dal modern življenjepis, ki upošteva vso božjo in človeško plat velikega misijonarjevega življenja, to pa vse na podlagi trdnih zgodovinskih in zemljepisnih dejstev ali vsaj najbolj pametnih razumskih zaključkov. Ta

ko je treba sestavljati življenjeksi mosaik mož, to je prava metoda!

Ravno po tej metodi smo namreč dobili najlepše — in kar je daleč bolj važno — najbolj resnične življenjepise tvorcev božjega in zemskoga. (Tu bi samo za primer omenili življenjepis arškega župnika, ki ga je napisal v imenitatem, tudi v literarnem izbrusenem slogu abbé Trochu.) Tako knjigo bo moral vzeti v roke tudi današnjí, že po naravi in pod vplivom modernega okolja k sklepki nagnjeni biale, ki bo takoj začutil, da nima pred seboj življenjepisa stare vrste, prepletenega z legendarnimi pajkčinami in navdihnjenega z neiskreno vnenim oboževanja in pobozovanja.

Iz te knjige smo ponatisnili odlomek, ki morda za Knobleharjevo podobo ni ravno značilna, vendar pa svoji zanimivosti ustreza namemu našega lista.

Kot predstojnik novega misijona bi bil Knoblehar rad spoznal njegovo ozemlje in prebivalstvo. Rad bi bil vedel, na kakšen način in kako daleč se more priti v slobodne dežele črncev. Zelel je dognati, kje bi se dale ustanoviti misijonske postaje. Pa tudi kot znanstvenik se je zanimal za te neznane kraje. Sklenil je torej potovati po Belem Nilu. Vsek november, ko začne pihati polletni severnik, je hartsunki upravitelj Suda posiljal več ladij z vojaštvom proti jugu, da oskrbi egipotsko-sudansko vojaške in trgovske naselbine z vsem potrebnim. Z ladjami so se petali tudi trgovci, ki so pod njegovim pokroviteljstvom zamenjavali steklene bisere, najbolj priljubljeni okras črncev, za slonove okle. Knoblehar si je pod zelo trdlimi pogoji izposodil od mošahmedanskega trgovca potrebnih denar, vzel od hartsunkega upravitelja jadrnicu z moštvo v najem in si najel zanesljivega Berberinca za njenega vodnika. Ime mu je bilo Sulejman Abu Zaïd. Pri gojenjih je pustil o. Kajetana Zaro in enega jezuitskega redovnega brata ter se z o. Pedemontom in Vincom ter nekaj služabnikov odpeljal 13. novembra 1849 ob dveh popoldne proti jugu. Turški in arabski trgovci so neradi videli, da gredo misijonarji z njimi, ker bodo marsikaj zvedeli o njihovem ravnjanju s črnimi. Vsega skupaj je bilo 7 ladij. Znanstveni spremjevalci Ismail-paše, kakov Werne, D'Arnaud (Darnó), Thibaut (Tibó) in Sabatier (Sabatjé) so proučili Bell Nil daleč dol do 4. stopinje. Njihovi zapiski so pa bili v marsičem netočni. Knoblehar jih je popravil, pa tudi prišel po reki nekoliko dalje.

Pripeljali so se do zelenih, plavajočih otokov bička. Na nekaterih so mirno stale bele čaplje; ko je plula ladja mimo njih, so le malo dvignile glavo. Potem so se ob reki menjavale planjave in tamarindovi gozdi. V vroči soparici so gledali privide dreves in drugih predmetov. Prišli so bližu gore Te-fafan, kjer se Bell Nil obrne naravnost proti severu.

Dne 27. novembra so prišli do strnjenega ozemlja Silukov. Pravijo, da imajo 7000 vasi. Stanujejo ob reki dol do jezera (No). Dežela je silno gosto naseljena. Siluki so dobrki kmetovci in pastirji in ob vseh črnecih najbolj omikanji. Ob reki se vidijo njihove velike, lepe njive flóza, sezama, zlasti pa dure. O njihovi veri ni do sedaj še niz znanega. V vsaki vasi je obzidano drevo, na katero obesajo lepotila; morda mu izkazujejo božjo čast. Svoje rajne pokopavajo, dočim jih drugi črni privježejo na posušen biček in vrjejo v reko. Ladje so obstale na levem bregu. Tolmač Mohamed Aga iz rodu Dinka je šel na breg, a so ga spodili, nakar so ladje zopet odpilile. Vnovič so pa obstali, ko so na jezerem zagledali več Silukov s súčami. Tolmač jih je šel vprašati, ali prodajo nekaj volov za steklenino. Domenili so se v Siluki in hiteli po vole. Ko so jih pri-

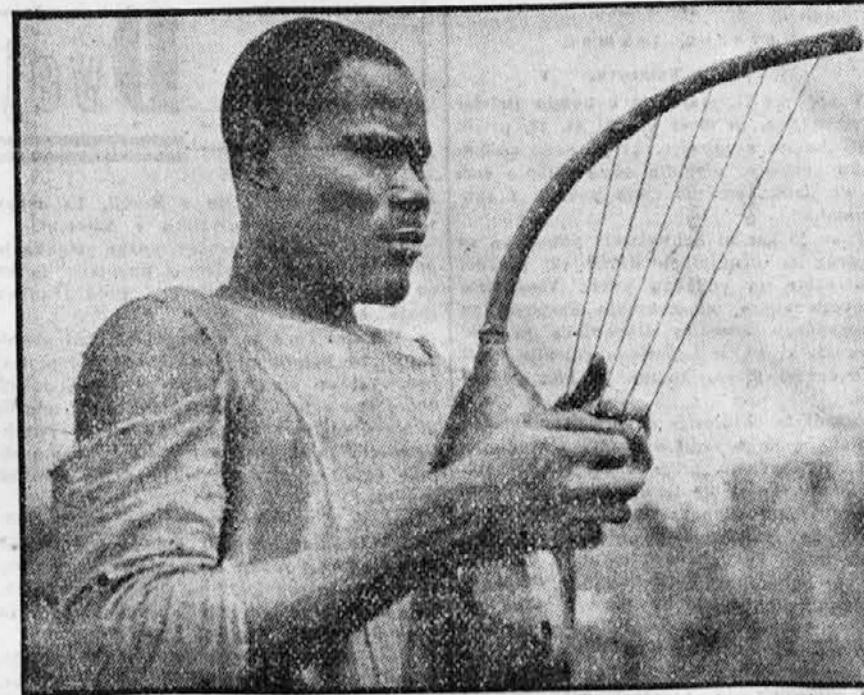
gnali, so se prijazno menili, ladjarji so pa populi in razsekali vole. — Prestolnica Silukov je Denab na 10. stopinji v zelo rodovitni okolici ob Belem Nilu. Prej je bilo Haled Kaka glavno selišče. Da podnebjje tu ni škodljivo, dokazujejo zelo vitke, pa mišičaste, krasne postave Silukov. — Tudi pri njih se dobri slonova kosti, a si jo je pridral kralj; njenemu je treba vse oddati.

Naslednji dan so pripeljali v Alluško vas Van. Tu pa niso bili črni nič plahi, moški in ženske so priljubili ladjam. Ženske so bile oblečene, moški pa ne; potreseni so bili s pepealom in rjava pobarvani. Imajo eno do šest žen, ki vsaka bliva v svoji koči, kadi tobak in opravlja hišna in poljska dela. Zakenko nezvestobo kaznujejo s smrtjo. Moški oskrbujejo živino, hodojo na lov in ribolov ter so večji del leta zdoma. — V vasi se ladje oskrble z mesom, perutnino in strožnjim sočivjem.

Vse popoldne 2. decembra so se vozili ob nizkih bregovih, ki so tako daleč vsaksebi.

da se komaj vidijo. Voda teče zelo počasno in se deli v več struze, ki so pa daleč proti sredni pokrite z rastlinjem. Iz globin rastejo lokvanji. Njihovi spečno beli cvetci plavajo na površini; ob sončnem vzhodu se v rosi razprostijo. V teh krajih imajo Siluki v sumerni čas izvrstočno pašo. — Ta dan so prispele do izliva reke Sobat, ki priteče od jugovzhoda, iz ozemlja naroda Gala, in teče nekaj časa tudi skozi ozemlje Dinka. Njegova voda je zelo pitna.

3. decembra so zagledali v gozdu mimo, ki pa niso imeli listja, čredo žiraf. Visoko nad dreveje so dvigale svoje glave. Videli so tudi 18 slonov, ki so se mirno pasli in zložno obračali. Ko so opazili ladje, so dvignili

Umetnik, ki nima za seboj glasbene šole. Iz kože zebuba in trdnih rastlinskih vlaken si je črnec sestavil harfo, s katero spremišča svoje preproste pesmi, katerih motivi so posneti po naravi: po ptičjih glasovih in po večnem šumljaju potokov in rek

Dne 10. decembra so se pripeljali do ozemlja rodu Kječ, ki se hranijo predvsem z ribarstvom. Njihove vasi so majhne, njihove kote posebno slave; zaradi rib je v njih silen smrad. Ženske in dečki so mnogo na vodi; če pa zagledajo ladjo, se na svojih lahkikh čolnih hitro razbežijo. Slonovih okel so prinesli le malo prodat, ker je neki ve-

polna zrnja kakor mak. To zrnje sušijo in drobijo v možnarjih; iz njega kuhanjo okusno kašo. — V Angvenu biva poglavar rodu Kječ, ki pa nima dosti pravice. Pred dvema letoma je umrl prejšnji poglavar, ki je imel z belimi trgovci dobre zveze. Prigovarjal je ljudem, da so nosili slonovina okla na prodaj. Pri prodaji je bil navadno sam zraven, da je vse v redu. Ko je umrl, so trgovci pomagali njegovemu sinu do vrhovne poglavarske časti; da bi v ljudeh zbudili strah, so ob izvolitvi streliči z ladijskimi topiči.

Ko je sedanjii poglavar zagledal misijonarje, je neprestano hodil za njimi, ker jih je imel za posebno vplivne čarovnike. Zlasti se je držal o. Pedemonta, ki je imel dolgo, žečito belo brado in pa očali. Prosil jih je, da bi mu pomagali do urešenja teh štirih želj: da bi imel mnogo otrok, da bi pomrli vsi tisti, ki so mu umorili očeta in ki so pred treh meseci njemu zadali veliko rano na glavi; da bi se mu rana zacevila in pa da bi znagoval nad sovražnimi rodovi. Knoblehar mu je dal izmitten rano, ki je širila velik smrad, in nanjo deti zdravilo. Tudi za naprej so mu dalli zdravilo. Na povratak so ga dobili popolnoma zdravega. Mož jih je zdaj tudi prosil za kakšen čarovni predmet. Knoblehar mu je obesil Marijino svetinja in mu obljubil, da mu bo ta Gospa pomagala, če se ji bo zaupno pripočeval. Nato jih je poglavar spremil do meje svojega ozemlja. Preeči slonovine so dobili.

Za božični dan so prispele k rodovoma Hellab in Bor, ki sta stranski veji rodu Dinka. Hellab bivajo na levem bregu, Bor na desnem. Misijonarji so se slovensko spominjali Kristusovega rojstva. V znak pozornosti do njih so tudi druge ladje obesile svoje zastave s polmesecem. — Rodova Hellab in Bor sta bila prijazna in dobrousna. Stanujeta v velikih vasih. Pečata so z živinorejo. Ko so zagledali ladje, so hitro poskrbili mladino, da bi trgovci ne upravili. Slonove kosti so pa prinesli mnogo na pravilo.

Zapadno od njih stanujejo rodovi, ki govorijo enak jezik. To so Dunije, Gva, Atvót, Vaja, Madár, Lov, Arol. S Hellabi se večkrat udarjo.

27. in 29. decembra so imeli najvišjo toplino na vsem potovanju: 40 stopinj Celzija v senci.

Beli Nil teče tudi tu v mnogih strugah in je mestoma zelo plitve. Ladje je bilo treba vleči in riniti. Tudi domaćini so prispečili in se z ladjarji krepko upirali v bok ladje.

Novo leto 1850 jih je pozdravilo z močnim dežjem, z bliski in gromom, čeprav je bilo do deževne dobe še daleč. Drugi dan so po dolgem času zopet zagledali goro. Bil je to Njerkanj, ki se s svojimi granitnimi skalami nekako na 5. stopinji kipi iz ravnine. Red Cir se poleg pastirskega peča tudi s poljedelstvom in ne zaostaja dosti za Siluki. Zaradi kraljevine so si vedno v sporih. Tatu usmrtilo na mestu s sulico. Dne 3. januarja je prišel z Knobleharjem poglavar iz vasi Bajo ter ga povabil, naj se za stalno naseli med ljudmi. Knoblehar mu je obljubil, da jim bo drugo leto pripeljal može, ki bodo stanovali pri njih in jih učili vsega koristnega; potem si jih nasili tujci ne bodo več upali nadlegovati. Poglavar je večkrat ponovil to povabilo. Z ladje so gledali lepe njive sezama, boba in dure. Povrtnine ti črni nimajo, razen buč, ki pa niso debelejše od kumar. Vsem popotnikom, ki že dolgo niso užili nobene zelenjave, so zelo tekinile. Knobleharja so prezenitali kozolci, ki v njih nimački obadi; na njihov pik priteče k kapljah.

Beli Nil se južno od jezera No cepi v sto strug in delo nešteto ovinkov. Ce plove več ladje, včasih vidijo zadnje, kako gredo predneje ravno v nasprotno smer. Kadarka reka naraste, se tako razlije, da je vse skupaj eno samo jezero.

Ko so se nekaj časa vozili, so Siluki že bolj primislali slonovino. Kraljeve prepovedi torej niso tako strogo upoštevali.

Jezera, v katerih se voda ustavlja, kvarejo zrak. Njihovo zrak je treba prej predčistiti in je še potem slab. Ob jezerih se komarijo kotijo v tolikih množinah, da bi človek ne verjal, aki je nihal na lastne oči. Komari zaidejo sonce, se že usujejo na ljudi in živali. Gorje mu, kdor ima takrat okno še odprtlo. Silno nadležne so tudi neke vrste muhe, ki pa pridejo ob sončnem vzhodu, ko se komari umaknili. Se enkrat tako velike so komari konjski obadi; na njihov pik priteče k vratu.

In vendar bivajo tudi v teh krajih črni. To so Neurci. Njihove razstresene koče stojijo daleč od reke. Odkar so postali trgovci do njih našli, ne prinašajo več slonove kosti k ladjam. Govorijo isti jezik kakor Siluki. Neurci so neomikanji, poživljenci in zelo leni; po cele ure sedijo in bulijo predneje.

Zamorska lepotica, ki si je že nekaj ogledala našo omiku

deževalce hodil od vasi do vasi in jim branil hodiči k ladjam; kdor bo šel, ga bodo dunovi kaznovali s smrtjo. Zato so se povoljno ladij posvetovali, ali bi ga ne kazalo zlesti in ubiti. Vsi so bili za to, le Knoblehar je ugovarjal; razumeval je vedenje črncev, saj je vedel, kaj so trgovci počeli z njimi. — To pot so ga trgovci ubogali.

22. decembra so se pripeljali do vasi Augvén, kjer je pozneje postal misijonska postaja Sveti Kriz. Njiker nobenega drevesa, koča zelo horne. Tu so priči videli vodno raslinje, ki jih Arabci pravijo sotob, domaćini pa gor. Podobna je